

ЗДРАВСТВЕНЕ ТЕГОБЕ И СМРТ КИПАРСКОГ АРХИЕПИСКОПА И ПРЕДСЕДНИКА МАКАРИОСА У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ШТАМПИ (1977) С ПОСЕБНИМ ПОГЛЕДОМ НА ЊЕГОВ ЛИК И ДЕЛО**

Александар Раковић*
Институт за новију
историју Србије,
Београд

Апстракт: Рад приказује погледе Српске Православне Цркве, Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Савеза комуниста Југославије, Социјалистичког савеза радног народа Југославије, српског Патријарха Германа, југословенског председника Тита, на лик и дело кипарског Архиепископа и председника Макариоса кроз извештавање партијске, црквене, политичке и дневне штампе о његовим здравственим тежбама и смрћном исходу (1977).

Кључне речи: Архиепископ Макариос, Кипар, Југославија, Покрет несврстаних, штампа.

Југословенска политика (а и јавност) посматрала су у лику и делу Макариоса III, Архиепископа Православне Цркве Кипра (1950–1977) и председника Републике Кипар (1960–1977), искреног пријатеља и саборца против империјализма и колонијализма. Ни Архиепископ Макариос није штедео речи пријатељства према Југославији с којом је Република Кипар делила политику Покрета несврстаних, а није штедео ни братске речи према Српској Православној Цркви.

Штампа у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији пратила је од априла 1977. вести о здравственим тежбама Архиеписко-

* rakovic@gmail.com.

** Рад је настао у оквиру пројекта „Срби и Србија у југословенском и међународном контексту: унутрашњи развитак и положај у европској/светској заједници“ (47027) који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

па Макариоса и његов пут ка опоравку. Југословенска штампа је помно извештавала и о смрти Архиепископа Макариоса у августу 1977. пошто је други срчани напад био фаталан за кипарског председника.

Посебно важан сегмент извештавања о смрти Архиепископа Макариоса пружају емотивни некролози које су објавили: недељни орган Савеза комуниста Југославије и Савеза комуниста Србије *Комунисти*, дневни орган Социјалистичког савеза радног народа Југославије *Борба*, орган Српске Православне Цркве *Православље*, дневни листови *Политика* и *Вечерње новости*, политички недељник *НИН*. Кроз некрологе се изричито уочавало колико су партијски органи – у време идеолошког једноумља у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији – хвалили па чак и глорификовали православног Архиепископа Кипра у исто време док су Српску Православну Цркву стављали на маргине југословенских збивања.

О Архиепископу Макариосу и његовој политици

Архиепископ Макариос је рођен 13. августа 1913. у селу Панаја на Кипру. У манастиру Кико је завршио основну школу и замонашио се. Потом је у Никозији завршио Панкипарску гимназију. Дипломирао је теологију на Универзитету у Атини (1942). Током нацистичке окупације Грчке био је члан покрета отпора који се борио против окупатора. После рата је рукоположен у чин свештеника у Пиреју (1946), а исте године је отишао на даље студије на Универзитет у Бостону.¹

Током тих студија, Макариос је хиротонисан за Епископа Китијума Православне Цркве Кипра (1948). На Кипру је ступио у везу с покретом отпора против британских колонијалних владара, а убрзо је једногласно изабран за Архиепископа Православне Цркве Кипра и етнарха грчког народа на Кипру под именом Макариос III (1950). У том својству је кренуо у дипломатску мисију за збацивање колонијалних власти, али су га Британци због тога 1956. ухапсили и интернирали на Сејшелска острва у Индијском океану. Макариос је у изгнанству на Сејшелским острвима провео годину дана, потом је пуштен на слободу али му је забрањен повратак на Кипар. Стога је са истом идејом кипарске независности дипломатски деловао из Атине.²

Српски Патријарх Викентије упутио је 1956. писмо Светом Ар-

---

¹ „Макариос – симбол независног Кипра“, *Политика*, 4. август 1977; „Блажењеји Архиепископ Макариос III“, *Православље*, 1. септембар 1977.

² „Макариос – симбол независног Кипра“, *Политика*, 4. август 1977.

хијерејском Синоду Православне Цркве Грчке у којем је изразио забринутост што су Архиепископ Макариос и Митрополит киринејски Кипријан „насилно одведени и лишени могућности да врше своје архипастирске дужности. И ми се сви до једнога у име великих начела слободе, правде и истине надамо, чак и више, тврдо верујемо да ће на крају крајева праведна ствар победити“.³

После споразума о статусу Кипра у Цириху и Лондону (1959), Велика Британија је гарантовала независност Кипра, као републике, којој је било забрањено да се уједини са Грчком или Турском. С тим у вези, Велика Британија, Грчка и Турска су се обавезале да ће бити гаранти независне Републике Кипар. Макариос се потом вратио у земљу где су га кипарски Грци, као бројнији народ, на изборима 1960. изабрали за председника Републике Кипар, док су кипарски Турци изабрали Фазила Кучука за потпредседника Републике Кипар. Макариос је на место председника Републике Кипар ступио 16. августа 1960. чиме је коначно укинута британска колонијална управа из 1878. с тим што је Велика Британија 1914. анектирала Кипар.⁴ Макариос је у три мандата до 1977. био председник Републике Кипар.

Кипар је 1960. примљен у Уједињене нације, а 1961. постао је члан Покрета несврстаних.⁵ Пре тога Архиепископ Макариос је 1955. учествовао на Азијско-афричкој конференцији у Бандунгу у Индонезији где је заузет став о деколонизацији, самоопредељењу и разоружању.⁶ На темељима Азијско-афричке конференције у Бандунгу никао је Покрет несврстаних. На Првој конференцији Покрета несврстаних у Београду (1961) био је присутан и Макариос који је тада први пут посетио Југославију и први пут се сусрео с југословенским председником Јосипом Брозом Титом. Архиепископ Макариос се у Београду залагао за беспоштену борбу против колонијализма.⁷

Приликом учешћа на Првој конференцији Покрета несврстаних у Београду (1961), Архиепископа Макариоса је примио српски Патријарх Герман. У Саборној цркви у Београду му је приређен свечани дочек а том приликом Макариос је казао: „Блиске везе које је створило дуго предање спајају Кипарску цркву и цркву Југославије. Жеља је Његове Светости нашег патријарха Господина Германа, а и моја је жеља, да се везе које постоје између наше две цркве још више појачају и буду

---

³ „Блажењејши Архиепископ Макариос III“, *Православље*, 1. септембар 1977.

⁴ „Макариос – симбол независног Кипра“, *Полиџика*, 4. август 1977.

⁵ „Макариос – симбол независног Кипра“, *Полиџика*, 4. август 1977.

⁶ „Био је историја, *Вечерње новости*“, 4. август 1977.

⁷ Драган Богетић, Љубодраг Димић, *Београдска конференција несврстаних земаља 1–6. септембра 1961: прилози историји Треће светле*, Београд 2013, 190, 195.

што чвршће. Налазим се данас у вашој лепој и гостољубивој земљи, да бих представљао своју земљу на Конференцији ванблоковских земаља чији је основни циљ заштита и учвршћење светског мира, а који се оснива на принципима слободе и правде. Ови принципи су, што знате, принципи хришћанске вере. Срећан сам што ћу на овој Конференцији имати прилику да браним ове основне хришћанске идеале.⁸

Међуетничке тензије на Кипру су се заоштровале и 1964. је дошло до крвопролића. Кипарске власти су позвале снаге Уједињених нација да чувају мир и мисија UNFICYP је крајем 1964. стигла у Републику Кипар. Архиепископ Макариос је потом преживео четири атентата: у јануару 1969, у октобру 1969, у марту 1970. и у октобру 1973. Присталице анексије Кипра у састав Грчке, на челу са официром Димитросом Јоанидисем, свргли су 15. јула 1974. Архиепископа Макариоса с места председника Републике Кипар и на то место поставили Никоса Сампсона. Макариос је напустио Кипар а војска Републике Турске је 20. јула 1974. извршила инвазију и до 18. августа 1974. заузела је око 40% територије Републике Кипар.⁹

Југословенске власти су оштро осудиле покушај пуча на Кипру и оптуживале су Сједињене Америчке Државе да стоје иза насилног свргавања с власти Архиепископа Макариоса како би одвукли Републику Кипар с позиција несврстаности у окриље НАТО пакта. Макариос, који је стигао у Београд 22. септембра 1974, сагласио се с Титом да НАТО пакт види Кипар као потенцијалну базу у источном Медитерану. Југословенима је, међутим, сметало то што је Макариос по повратку на Кипар из Лондона у децембру 1974. потенцирао да кипарску кризу треба да разреше најпре Сједињене Америчке Државе и Совјетски Савез, чиме је игнорисао ангажовање несврстаних земаља на решавању овог горућег проблема.¹⁰

Макариос је учествовао на свим конференцијама Покрета несврстаних: у Београду (1961), Каиру (1964), Лусаки (1970), Алжиру (1973) и Коломбу (1976).¹¹ Упркос извесном подозрењу југословенских власти према Макариосу након турске инвазије, кипарски председник је остао веран идејама антиимперијализма, деколонизације, пацифизма и неразврставања уз политичке блокове. Архиепископ Макариос је посебно пријатељство исказивао према Југославији, а југословенска јавност му се после смрти 1977. одужила врло пријатељским и емотивним речима.

⁸ „Блажењејши Архиепископ Макариос III“, *Православље*, 1. септембар 1977.

⁹ „Макариос – симбол независног Кипра“, *Полишика*, 4. август 1977.

¹⁰ Драган Богетић, „Кипарска криза 1974. и погоршање југословенско-америчких односа“, *Токови историје*, 3, Београд 2014, 111–129.

¹¹ „Макариос – симбол независног Кипра“, *Полишика*, 4. август 1977.

Здравствене тегобе Архиепископа Макариоса и последњи интервју југословенској штампи

Вишедеценијска борба је исцрпла кипарског Архиепископа и председника. Макариосово здравље је било нарушено. Први срчани удар је преживео 3. априла 1977. и ради опоравка је морао да проведе три месеца у постељи.¹² Југословенски новинар Хари Штајнер, уредник *НИН-а*, је током боравка на Кипру замолио Архиепископа Макариоса за интервју *Полиџици*. Макариос се, међутим, извинио и рекао је да не може да одговара на питања док се опоравља од последица срчаног удара. Архиепископ Макариос је том приликом обећао да ће интервју дати чим му буде било боље. Штајнер подвлачи да је Макариос ускоро одржао обећање и да му је стога, кад су здравствене прилике дозволиле, дао интервју који је *Полиџика* објавила под насловом „Архиепископ Макариос: поносан сам на пријатељство с Титом“ (10. јун 1977).

У интервјуу *Полиџици* Макариос је рекао да је Покрет несврстаних помогао да се сузи јаз између Истока и Запада. У томе је, каже Макариос, једну од водећих улога имао југословенски председник Тито на кога му је у Каиру 1957. указао египатски председник Насер. Макариос је казао да је лични пријатељ с Титом с којим се сусретао на свим конференцијама Покрета несврстаних, а такође када га је угостио на Кипру (16. октобар 1964) и када га је Тито угостио у Југославији (22. септембар 1974) како би му дао подршку након турске инвазије. Макариос се захвалио Југославији на подршци коју пружа Кипру ради праведног решавања кризе на подељеном острву. Поред кипарских тема, питања везаних за несврстане и односа Архиепископа Макариоса према југословенском председнику и Југославији, у интервјуу је било речи о попуштању напетости у Европи после Конференције у Хелсинкију (1975) и кризи на Блиском истоку која се тичала израелско-арапских односа.¹³ Нико тада није очекивао да је овај интервју последњи који је Архиепископ Макариос дао југословенској штампи.

Смрт Архиепископа Макариоса у југословенској штампи

Други срчани удар је погодио Макариоса касно увече 2. августа 1977. и био је кобан за кипарског Архиепископа и председника. Кипарски лекари су покушали реанимацију Архиепископа Макариоса, а председник

---

¹² „Умро Макариос“, *Полиџика*, 4. август 1977.

¹³ „Архиепископ Макариос: Поносан сам на пријатељство с Титом“, *Полиџика*, 10. јун 1977.

грчке владе Константинос Караманлис послао је у Никозију најбоље лекаре из Грчке. Међутим, 3. августа 1977. у 4.15 ујутру по средњоевропском времену констатована је смрт кипарског председника. Проглашена је четрдесетодневна жалост, а кипарска национална гарда и полиција су стављене у стање приправности. Председничку делатност привремено је преузео председник кипарског парламента Спирос Кипријану.¹⁴

Комунист, *Борба*, *Православље*, *Полиџика*, *Вечерње новости* и *НИН* објавили су некрологе кипарском Архиепископу и председнику Макариосу. Сваки некролог је имао врло звучан наслов: „Борац на ветрометини“ (*Комунист*), „Усправан до краја“ (*Борба*), „Блажењејши Архиепископ Макариос III“ (*Православље*), „Макариос – симбол независног Кипра“ (*Полиџика*, *Танју*), „Био је историја“ (*Вечерње новости*), „Одлазак мирног човека“ (*НИН*). Ево и неких извода.

Комунист је писао: „Кипар је остао без свог великог вође, председника Макариоса, свет без једног храброг борца за слободу, мир и право на самосталан и независан развој сваког народа. То је потресан догађај и ненадокнадив губитак, што га осећају сви они којима је блиска борба за националну независност и равноправност у међународном животу. Сву тежину овог губитка доживљава покрет несврстаних у којем је позната значајна улога председника Макариоса... Храбар и бескомпромисан борац за слободу своје земље и непоколебљив прегалац политике несврставања, он је стекао велике пријатеље и у нашој земљи, међу нашим људима, који се са искреним пијететом опраштају од овог изузетног човека.“¹⁵

Борба је подвукла: „И његова смрт потврдила је некад давно изречено поређење. Између Михаила Христулу Мускуа – у свету познатијег под једноставним именом архиепископ или председник Макариос – и древних хероја из класичних грчких митова и трагедија, готово и да није било разлике. Попут њих је неуморни и стрпљиви 64-годишњи борац за ослобођење, а потом и за независност и суверенитет Кипра, трпео бројне и готово непрекидне ударце судбине. Као и они, борио се и остао усправан до краја.“¹⁶

Православље је ускликнуло да је Архиепископ Макариос „отишао Богу на истину као јунак који је пао под бременом, које је носио на својим плећима као црквени и народни поглавар“. Лист Српске Православне Цркве је даље писао да је Макариос пред смрт оставио тестамент с поруком наследницима, следбеницима и противницима: „Кипар је мој живот.“¹⁷

¹⁴ „Умро Макариос“, *Полиџика*, 4. август 1977.

¹⁵ „Борац на ветрометини“, *Комунист*, 8. август 1977.

¹⁶ „Усправан до краја“, *Борба*, 4. август 1977.

¹⁷ „Блажењејши Архиепископ Макариос III“, *Православље*, 1. септембар 1977.

Танју је нагласио а *Полиџика* пренела: „Председник Макариос учествовао је на свим досадашњим конференцијама шефова држава или влада несврстаних земаља – у Београду, Каиру, Лусаки, Алжиру и Колумбу. Под његовим вођством, Кипар је доследан на позицијама несврстаности, као једине могуће спољне политике за извојевање пуне независности и очување суверенитета и територијалног интегритета.“¹⁸

Полиџика је у другом чланку јавила: „Смрћу кипарског председника није погођен само кипарски народ. Макариос је у целом свету био цењен као државник који се у свим приликама залагао за мирољубиву коезистенцију, сарадњу и решавање свих неспоразума путем преговора. Његовом смрћу и несврстане земље губе једног од својих најактивнијих поборника.“¹⁹

Вечерње новостии су коментарисале: „Макариосова спољнополитичка оријентација била је увек на линији његове борбе за независност острва које је водио: један од оснивача покрета несврстаности, учесник скупа у Бандунгу и Београдске конференције и тада и на свим сусретима несврстаних касније, истицао је – ‘политика мира и равноправности, против наметања решења силом, императив је и нужност у данашњем свету’.“²⁰

НИН је писао: „Мирни човек у камилавци се, од тада [стварања независног Кипра] па све до смрти, ревносно старао о душама своје пастве и, још више, о њеној скупо плаћеној слободи... Пуних 17 година Макариос је водио малу острвску земљу у источном Средоземљу кроз сва искушења, налазећи њен пут и уточиште у политици несврставања, чијој је философији и пракси без резерве остао доследан до смрти, неуморно и смело ангажован у племенитом походу за мир.“²¹

Било је очекивано да *Комунистии* више да на значају Макариосовој председничкој функцији. *Православље* је, поред државне подвукло духовну и народну улогу Архиепископа Макариоса. Духовну улогу је поменуо, видели смо, и политички недељник *НИН*. Такође су и *Вечерње новостии* писале о духовној улози Макариоса као православног Архиепископа који је „свој духовни ауторитет ставио у службу ослободилачке борбе“.²²

Српски Патријарх Герман упутио је телеграм саучешћа Светом Архиепископском Синоду Православне Цркве Кипра:²³

---

¹⁸ „Макариос – симбол независног Кипра“, *Полиџика*, 4. август 1977.

¹⁹ „Умро Макариос“, *Полиџика*, 4. август 1977.

²⁰ „Био је историја“, *Вечерње новостии*, 4. август 1977.

²¹ „Одлазак мирног човека“, *НИН*, 7. август 1977.

²² „Био је историја“, *Вечерње новостии*, 4. август 1977.

²³ „Светом синоду Кипарске цркве“, *Православље*, 1. септембар 1977.

„Дубоко смо ожалошћени вешћу о упокојењу блажењејшег Архиепископа кипарског Макариоса. Изражавамо наше искрено саучешће молећи се Богу за покој његове племените душе.“

Председник Социјалистичке Федеративне Републике Југославије Јосип Броз Тито упутио је телеграм саучешћа председнику парламента Републике Кипар Спиросу Кипријануу. Телеграм су у целини објавили најважнији партијски листови *Комунист* и *Борба*, и дневни листови. Тито је у телеграму равноправно користио обе Макариосове функције: Архиепископа Православне Цркве Кипра и председника Републике Кипар. У тексту телеграма је стајало:²⁴

„Изненадна смрт архиепископа Макариоса, председника Републике Кипар, бескомпромисног борца за слободу и независност Републике Кипар, једног од истакнутих лидера покрета несврстаности, болно је одјекнула широм Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Прераним одласком председника Макариоса, кипарски народ је изгубио свога великог вођу, који је као изузетан политичар и државник дао непроцењив допринос у борби за слободу свог народа и пуну афирмацију независне и несврстане Републике Кипар. Из покрета несврстаности нестало је човјек који је зрачио оптимизмом и вјером у исправност и племенитост идеја слободе, независности, напретка и равноправне међународне сарадње којима се инспирише прогресивно човјечанство. Одлазак са међународне сцене архиепископа Макариоса представљаће велики губитак за покрет несврстаних земаља у његовој борби за демократизацију међународних односа и мир у свијету. Његово одсуство на будућим скуповима несврстаних изазиваће осјећај велике празнине и дубоког пијетета. Одлазак председника Макариоса са којим ме је везивало дугогодишње пријатељство стварано у свим раздобљима изграђивања и остваривања високих циљева политике несврстаности и развијања тијесне билатералне сарадње и пријатељских односа између наших земаља представља заједнички губитак пријатељског кипарског народа и народа Југославије.

Поводом овог ненадокнадивог губитка упућујем Вама и кипарском народу у име своје супруге, као и у своје име, и у име југословенских народа изразе нашег најдубљег саучешћа.“

---

²⁴ „Саучешће председника Тита Спиросу Кипријануу“, *Комунист*, 8. август 1977, као и у: „Ненадокнадив губитак кипарског народа“, *Борба*, 4. август 1977; „Саучешће председника Тита Спиросу Кипријануу“, *Полишка*, 4. август 1977; „Велики губитак за несврстане“, *Вечерње новости*, 4. август 1977.

Телеграме саучешћа су упутили и председник Савезног извршног већа Веселин Ђурановић и потпредседник Савезног извршног већа и савезни секретар за иностране послове Милош Минић.²⁵ На припремном састанку Конференције за европску безбедност и сарадњу (КЕБС) у Београду 3. априла 1977. минутом ћутања одата је пошта Архиепископу Макариосу.²⁶ *Полиџика* је јавила да су телеграме саучешћа упутили грчки председник Константинос Цацос и грчки премијер Константинос Караманлис.²⁷ Даље, *Полиџика* је јавила да су саучешће упутили и генерални секретар Уједињених нација Курт Валдхајм, француски председник Валери Жискар д'Естен, амерички председник Џими Картер, председник западнонемачког Бундесрата (Савезног савета) Бернхард Фогел и други.²⁸

Дописник *Полиџике* из Лондона је известио да је британски премијер Џејмс Калахан изразио „дубоко жаљење“ због смрти Архиепископа Макариоса, да је краљица Елизабета изразила саучешће. Барон Карадон, последњи колонијални гувернер Велике Британије на Кипру (1957–1960) казао је: „Ја сам веома уско сарађивао с Макариосом. Било је уживање радити с њим. Видео сам га у свим врстама криза, али га никада нисам видео збуњеног. Он је вршио своју дужност напредујући према независности и он никада није прекршио ниједан споразум који је направио са нама. Он је држао своју реч. Нико сада не може да га замени.“²⁹

Полиџика је са свих меридијана преносила забринутост за судбину Кипра и мир на Медитерану након смрти Архиепископа Макариоса.³⁰ Према писању дописника *Полиџике* из Лондона, званична Велика Британија је посебно исказивала бојазан. Постојале су дилеме око тога да ли ће између кипарских Грка доћи до трзавица око лидерске позиције и ко би могао да буде најпогоднији преговарач с лидером кипарских Турака Рауфом Денкташом.³¹ *Вечерње новости* су јавиле да у седишту НАТО пакта у Бриселу сматрају да Кипар улази у време неизвесности које може да изазове шире последице.³²

Испраћај и сахрана архиепископа Макариоса били су достојни тог скромног великана. *Полиџика* је јавила да је хиљаде кипарских Грка дошло у Никозију да ода пошту свом верском и државном вођи чије је тело било изложено у Цркви Светог Јована. Народ је стрпљиво и по неколико

²⁵ „Саучешће Веселина Ђурановића“, *Полиџика*, 4. август 1977; „Минићев телеграм Христофидису“, *Полиџика*, 4. август 1977.

²⁶ „Одата пошта Макариосу“, *Полиџика*, 4. август 1977.

²⁷ „Макариоса су поштовали и његови непријатељи“, *Полиџика*, 5. август 1977.

²⁸ „Истакнута фигура на међународној сцени“, *Полиџика*, 4. август 1977.

²⁹ „Жаљење и поштовање у Британији“, *Полиџика*, 4. август 1977.

³⁰ „Забринутост за судбину Кипра и мир на Медитерану“, *Полиџика*, 5. август 1977.

³¹ „Забрињавајућа неизвесност у Никозији“, *Полиџика*, 5. август 1977.

³² „Последња пошта“, *Вечерње новости*, 5. август 1977.

сати чекао да би дошао да се поклони одру Архиепископа Макариоса.³³ Архиепископ Макариос је сахрањен 8. августа 1977. на брду Тронис Тис Панајиас изнад манастира Кико, а народ се на сахрани „гушио у сузама“.³⁴ *НИН* је писао: „У брдо, са кога се пружа видик на цело острво, а подно лежи његова родна Панајаја, укопана је једноставна гробница од клесаног камена. Скроман до краја, Макариос почива у гробници која својим повијеним сводовима личи свакој другој сеоској кући.“³⁵ *Православље* је објавило и на који начин је Архиепископ Макариос одабрао место где ће једног дана бити сахрањен. Макариос је 1975. одвео архитекту Андреаса Филипа на брдо изнад манастира Кико да му ту подигне гробницу и рекао му: „Овде. Погледај, одавде се све види! Доле је моје село Панајаја. Одавде се пружа видик на цео Кипар, а лепо је ово наше острво.“ *Православље* је упоредило Макариосову жељу са жељом Петра II Петровића Његоша, Митрополита црногорског, да буде сахрањен на врху Ловћена одакле се виде српске земље.³⁶

Спирос Кипријану, који је као председник парламента Републике Кипар обављао председничке дужности уместо преминулог Архиепископа Макариоса, изабран је на председничким изборима 28. фебруара 1978. за председника Републике Кипар. Нови Архиепископ Православне Цркве Кипра Хризостомос I, до тада Митрополит пафоски, устоличен је 13. новембра 1977. у Цркви Светог Јована у Никозији и непосредно по устоличењу дао је интервју за београдски *НИН*. Новинар *НИН-а* Зоран Поповић је писао да је Хризостомос био Макариосова десна рука у управљању Православном Црквом Кипра. Хризостомос је за *НИН* поред осталог рекао: „Кипар је сувише мали да буде подељен. Такве државе не могу опстати. Оне би морале да имају помоћ споља и стога ниједна не може бити независна. Макариосова спољна политика је једна линија за нас. Ми смо мали, боримо се за своја права и тој борби можемо допринети само политиком да будемо уједињени са несврстанима. Не можемо дозволити луксуз да имамо непријатеље, ни на Западу ни на Истоку.“³⁷ Архиепископ Хризостомос се, дакле, определио за политику несврставања, а тиме што је непосредно по устоличењу дао интервју листу из Југославије подвукао је југословенско-кипарско пријатељство.

Република Кипар је до 2004. била члан Покрета несврстаних, а иступила је из чланства када је у мају 2004. постала део Европске уније.

³³ „Кипарски Грци одају последњу пошту преминулом Макариосу“, *Полиџика*, 5. август 1977.

³⁴ „Блажењејши Архиепископ Макариос III“, *Православље*, 1. септембар 1977.

³⁵ „Рањено острво“, *НИН*, 14. август 1977.

³⁶ „Блажењејши Архиепископ Макариос III“, *Православље*, 1. септембар 1977.

³⁷ „‘Златоусти’ без длаке на језику“, *НИН*, 27. новембар 1977.

Кипар је и даље подељен на грчки и турски део острва без наде да ће подела у скорије време бити превазиђена.

Архиепископ Макариос је веровао да су принципи Покрета несврстаних заправо хришћански принципи слободе и правде. На стази несврставања пут му се укрстио са југословенским комунистима, арапским социјалистима и слободарским народима Азије, Африке и Латинске Америке који су се, идеолошки разнородни, окупили на идеји пацифизма, антиимперијализма и деколонизације. Стога не треба да чуди што су Српска Православна Црква и Савез комуниста Југославије, српски Патријарх Герман и југословенски председник Тито, свако из свог угла, одали дубоко поштовање кипарском великану, Архиепископу и председнику Макариосу.

Извори и литература

„Архиепископ Макариос: Поносан сам на пријатељство с Титом“, *Политика*, 10. јун 1977.

„Умро Макариос“, *Политика*, 4. август 1977.

„Макариос – симбол независног Кипра“, *Политика*, 4. август 1977.

„Саучешће председника Тита Спиросу Кипријану“, *Политика*, 4. август 1977.

„Саучешће Веселина Ђурановића“, *Политика*, 4. август 1977.

„Минићев телеграм Христофидису“, *Политика*, 4. август 1977.

„Одата пошта Макариосу“, *Политика*, 4. август 1977.

„Истакнута фигура на међународној сцени“, *Политика*, 4. август 1977.

„Жаљење и поштовање у Британији“, *Политика*, 4. август 1977.

„Велики губитак за несврстане“, *Вечерње новости*, 4. август 1977.

„Био је историја“, *Вечерње новости*, 4. август 1977.

„Усправан до краја“, *Борба*, 4. август 1977.

„Ненадокнадив губитак кипарског народа“, *Борба*, 4. август 1977.

„Макариоса су поштовали и његови непријатељи“, *Политика*, 5. август 1977.

„Забринутост за судбину Кипра и мир на Медитерану“, *Политика*, 5. август 1977.

„Забрињавајућа неизвесност у Никозији“, *Политика*, 5. август 1977.

„Кипарски Грци одају последњу пошту преминулом Макариосу“, *Политика*, 5. август 1977.

„Последња пошта“, *Вечерње новости*, 5. август 1977.

„Борац на ветрометини“, *Комунисти*, 8. август 1977.

„Саучешће председника Тита Спиросу Кипријану“, *Комунисти*, 8. август 1977.

„Одлазак мирног човека“, *НИН*, 7. август 1977.

„Рањено острво“, *НИН*, 14. август 1977.

„Блажењејши Архиепископ Макариос III“, *Православље*, 1. септембар 1977.

„Светом синоду Кипарске цркве“, *Православље*, 1. септембар 1977.

„‘Златоусти’ без длаке на језику“, *НИН*, 27. новембар 1977.

Богетић, Д. и Димић Љ. (2013), *Београдска конференција нестврћаних земаља 1–6. септембра 1961: прилози историји Трећеј свету*, Београд.

Богетић, Д. (2014), „Кипарска криза 1974. и погоршање југословенско-америчких односа“, *Токови историје*, 3, Београд.

Примљено: 5. 8. 2015.

Одобрено: 10. 8. 2015.

HEALTH PROBLEMS AND DEATH OF CYPRIOT ARCHBISHOP AND PRESIDENT MAKARIOS IN YUGOSLAVIAN PRESS (1977) WITH SPECIAL VIEW ON HIS CHARACTER AND WORK

Aleksandar Raković

Institute for Recent History of Serbia, Belgrade

Summary: *The paper shows views of the Serbian Orthodox Church, the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, the League of Communists of Yugoslavia (SKJ), the Socialist Alliance of Working People of Yugoslavia (SSRNJ), Serbian Orthodox Patriarch German, Yugoslav President Josip Broz Tito on character and work of Cypriot Archbishop and President Makarios through coverage of SKJ and SSRNJ press, Serbian Orthodox Church magazine, political and daily newspapers about Makarios' health problems and death (1977).*

Key words: *Archbishop Makarios, Cyprus, Yugoslavia, Non-Aligned Movement, press.*